

Bewaar het Pand

Uitgave tot bevordering van de handhaving der oude Gereformeerde beginselen

MEDITATIE

Een beschermd milieu

En Joas deed dat recht was in de ogen des Heeren, al de dagen van de priester Jojada....

Maar na de dood van Jojada kwamen de vorsten van Juda en bogen zich neder voor de koning; toen hoorde de koning naar hen.

Zo verlieten zij het huis des Heeren, des Gods hunner vaders, en dienden de bossen en de afgoden....

2 Kronieken 24:2 en 17

Wij zijn er nog niet. Hoe zal het verder met u gaan? Hoe zal uw en mijn leven eindigen?

Denk bijvoorbeeld aan koning Joas. Hij is opgegroeid in een beschermd milieu; hij deed uiterlijk wat recht was in de ogen van de Heere. Het begin was veelbelovend, maar het einde was allerverschrikkelijkst.

Laten we niet denken: Dat zal mij niet overkomen; met mij komt het zeker wel goed.

Het is veel veiliger, als wij ons realiseren dat we zelf zwak zijn. Gelukkig als u de Heere vaak nodig hebt en bidt: "Heere wilt u mij bewaren? Wilt U mij heel goed vasthouden; anders gaat het zeker verkeerd."

Koning Joas is een vroege koning van het twee-stammen-rijk Juda. Hij regeerde ongeveer van 836 tot 797 voor Christus. Joas groeide op in een gevaarlijke tijd; zijn grootmoeder was Athalia – een dochter van Achab en Izebel. Zij was een Baäldienares. Ze trouwde met koning Joram van het zuidelijke twee-stammen-rijk. Dat had Joram natuurlijk nooit moeten doen: trouwen met een Baäldienares. Daar komt narigheid van.

Na Joram komt Ahazia aan de regering; hij regeert slechts een jaar en wordt gedood.

Dan komt zeker één van de zonen van Ahazia aan de regering? Nee – Athalia grijpt in. Alle prinses laat ze vermoorden. Ze wil zelf regeren en de Baäldienst met geweld invoeren in Juda en Jeruzalem.

Eén prinsje wordt weggemoffeld door zijn oom en tante, de hogepriester Jojada en zijn vrouw Joseba. Zo ontkomt Joas aan het bloedige zwaard van Athalia. Joas is ongeveer één jaar oud als hij onderduikt in de tempel. Daar hoort de kleine Joas altijd de woorden van God; daar ziet hij de offerlammeren, die heenwijzen naar het Lam Gods Dat de zonde der wereld wegneemt. Joas is altijd bij een kind van God in huis.

Wat is een Christelijke opvoeding van grote waarde. Gelukkig als er ouders zijn en familieleden die vertellen van het tere leven met de Heere. Zijn er biddende ouders? Bent u een biddende vader, moeder? Worstelt u? Wie zijn we persoonlijk voor het aangezicht van de levende God? Weten we van een eerste bekering en van een dagelijkse bekering?

Als Joas zeven jaar is, wordt hij koning en de goddeloze Athalia wordt gedood. Er wordt een verbond gesloten met God, dat Joas en zijn volk de Heere zullen dienen en de Baälbeelden en de bossen – dat zijn gewijde palen – wegdoen.

Joas begint zijn carrière in welvaart en geluk. Het lijkt prachtig. Zijn oom Jojada is zijn eerste minister; hij leidt de koning.

Bij de tempelrestauratie is Joas zelfs zo ijverig, dat hij zijn oom een standje geeft: "Waarom bent u niet ijveriger? U moet eens wat harder werken".

U denkt misschien: "Wat een ijverige, vrome Joas." Dat duurt totdat Joas ongeveer dertig jaar is; dan sterft zijn oom Jojada op de leeftijd van 130 jaar. Wat heeft de Heere die Jojada lang gespaard; dat is Gods goedheid. Jojada had een thuiskomst bij God. Daar mag hij eeuwig zingen van Gods goederentierenheên. Na zijn overlijden komen de burgemeesters, commissarissen, hooggeplaatste mensen uit Juda, Baäldienaars. Zij buigen heel diep voor de koning en zeggen: "Majesteit, onze hartelijke deelne-

ming, dat uw oom is overleden. Hij was een goede man; we zijn zelfs nog naar zijn begrafenis geweest. We hebben gedacht, dat u wel eens verlangd zult hebben om vrij te zijn. U hebt een brede visie. Mogen wij een beroep op u doen, dat u uw tijd zult verstaan? En dat u u niet meer laat leiden door de – wel heel erg verouderde – ideeën van uw overleden oom."

Ze vleien de koning. Dat is ontzettend gevaarlijk. De koning loopt erin. De zonde neemt toe. Koning Joas die zelf de Baälbeelden had opgeruimd, gaat ze nu weer oprichten, nota bene. De koning heeft geen principe. Hij is niet waarlijk levend gemaakt door God de Heilige Geest. Zijn oude natuur is alleen getemd; in toom gehouden. Zijn oude natuur is niet vernieuwd door de Heilige Geest, maar zijn oude natuur is gebleven. Als de omstandigheden ongunstig zijn, gaat het radicaal fout.

Hier ziet u dat wij nooit tevreden mogen zijn met uitwendige godsdienst. Vraag toch of de Heilige Geest uw dode hart levend maakt en vernieuwt, opdat u oprecht de Heere vreest.

De Heere is nog zo goed, dat Hij profeten zendt, om Joas te waarschuwen. Maar de koning stopt zijn oren dicht.

Hoevelen onttrekken zich in onze tijd? Een jongen zegt: "Straks, als ik achttien ben, dan..." Of we verhuizen. In een andere omgeving doen we het anders. Of door een huwelijk. "Vroeger moest ik naar de kerk 's ochtends; moest ik naar de kerk 's avonds. Nu doe ik het niet meer."

Of door studie. Zeker is het een gave van God als een meisje of jongen goed kan studeren. Dank ú de Heere ervoor. Studie kan ook een gevaar zijn. Het komt voor, dat jonge mensen door studie van Gods Woord afraken en de kerk de rug toe keren. Bij Joas kwam het na het overlijden van zijn oom Jojada. Toen ging het

radicaal verkeerd. Joas beging zelfs een moord. Jojada had namelijk een zoon Zacharia. Deze was priester; hij vond de afgoderij zo erg, dat hij in de tempel ernstig waarschuwde. Hij vroeg aan de mensen:

"Waarom overtreedt gij de geboden van de Heere? Daarom zult gij niet voorspoedig zijn; dewijl gij de Heere verlaten hebt, zo zal Hij u verlaten."

De koning zegt: "Hij moet zijn mond houden. Stenig hem!"

Zacharia is laaghartig vermoord. De Zaligmaker spreekt over deze moord in Zijn strafrede tegen de schriftgeleerden en farizeeërs, als Hij zegt: 'Opdat van dit geslacht afgeëist worde het bloed van al de profeten, dat vergoten is van de grondlegging der wereld af; van het bloed van Abel tot het bloed van Zacharia die gedood is tussen het altaar en het huis Gods' (Lukas 11:51).

De Heere Jezus zinspeelt op die laffe

moord. Joas leek aanvankelijk een zachtmoedig mens, maar hij werd een wrede vervolger.

Wij moeten niet te gemakkelijk denken dat wij beter zijn. De apostel Petrus zegt: "Wie meent te staan, zie toe dat hij niet valle." Laten wij de Heere smeken om bekering en bewaaring.

Het einde van koning Joas is tragisch. De vijanden komen, de Syriërs. Hun leger is niet zo groot, maar toch winnen zij. Zelfs de hoofdstad Jeruzalem loopt gevaar. Dan rooft Joas de tempelschatten en geeft die aan de Syriërs, zodat die teruggaan naar hun eigen land. De koning vertrouwt op

goud en zilver en denkt zijn ondergang af te kunnen kopen. Maar die is niet af te kopen.

Joas wordt ziek en ligt op bed. Twee van zijn eigen mensen komen naar hem toe en steken hem dood of wurgen hem. Dat is het verschrikkelijke einde van koning Joas.

Wat is het nodig dat de Heere God ons harde hart verbreekt en dat u schuilt bij de Zaligmaker Die zondaren wast met zijn bloed. Maar die hen ook vasthoudt en hen bewaart voor eeuwig. Zelfonderzoek is geboden: "Zie of bij mij een schadelijke weg zij; en leid mij op de eeuwige weg."

H. van der Ham

VAN DE REDACTIE

Inhoud

In dit nummer van ons blad is een meditatie opgenomen van ds. H. van der Ham over 2 Kronieken 24: 2 en 17 "Een beschermd milieu." . Ds. P. den Butter schrijft een inleidend artikel waarin hij aandacht vraagt voor artikel 5 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis. In de toekomst hoopt hij te gaan schrijven over de brieven van Petrus. Ds. H. Korving schrijft een laatste artikel over 'sabbat en zondag.' Ds. Tanis schrijft verder over Paulus en Timotheüs. Ds. K. Hoefnagel vervolgt zijn serie over het leven van Saul en gaat in zijn vragenrubriek in op de zaak van gevallen ambtsdra-

gers. Van de hand van Ds. P. van Zonneveld is een laatste brief aan ouders opgenomen. We schrijven zelf iets over de catechismusprediking.

Ambtsdragersconferentie

D.V. Zaterdag 3 december, Sliedrecht-Centrum. Inleider: dr. R. Seldenrijk. Onderwerp: *ziekenbezoek*.

Versijning volgend nr.

Het volgende nummer van ons blad zal D.V. 1 december verschijnen. Kopij graag binnen donderdag 24 november.

AvH

PAULUS EN TIMOTHEÛS

vader en zoon (2)

Onderwijs geven is een zeer oud begrip. Het is zelfs meer dan dat. Het is een rijke gave van de Heere. Een groot geschenk. Het lessen geven en het kunnen leren heeft betekenis. Voor de persoon zelf. Voor de ontwikkeling. Voor de samenleving. In de Heilige Schrift wordt dit benadrukt. Gericht op het hart, denken en leven. Hoe en waarom dit onderwijs moest geschieden werd Israël in de woestijn voorgehouden. En tot Abraham sprak de Heere: Ik heb hem gekend, opdat hij zijn kinderen en zijn huis na hem zou bevelen en zij de weg des Heeren houden om te doen gerechtigheid en gericht, opdat de Heere over Abraham brenge, het geen Hij over hem gesproken heeft. Genesis 18:19. Het doel van het onderwijs en zo de

opvoeding was dus in Israël een taak van de ouders en van religieuze aard. Lijnen en raadgevingen hiervoor werden ook gegeven in het Spreukenboek. Daar dit boek een plaats heeft gekregen in de canon is het ook voor ons van betekenis. Voor oud en jong. Laten we daar niet aan voorbijgaan. We moeten er bij leven. In huis. Op school. In de catechisatieles dient het een plaats te hebben. Hoe nu de wederzijdse verhouding moet zijn tussen onderwijzer en leerling wordt ook aangegeven. In het Spreukenboek wordt gesproken over de relatie van vader en zoon. Wanneer we daarop nader ingaan, moeten we beginnen bij de naam 'vader'. Die naam mocht een leraar dragen. Het hield verband met het vijfde gebod.

Dit blad is een uitgave van de stichting Bewaar het Pand te Meerkerk. Verschijnt eens in de veertien dagen

COMMISSIE VAN REDAKTIE:

Ds. P. den Butter en Ds. A. van Heteren, Ds. K. Hoefnagel en Ds. J.M.J. Kievit

ADRES VAN DE REDAKTIE:

Kopij voor het volgende nummer van "Bewaar het Pand" zenden naar:

Ds. A. van Heteren, Vlaak 10, 8321 RV Urk, tel. 0527-688978

ADMINISTRATIE:

P.J. Boers, Bergstoep 46C,

2959 AC Streefkerk.

Telefoon: 0184-669116.

Fax: 084-2220131.

Email: pand@solcon.nl

Girorek. 70.43.50 t.n.v. Stichting

Bewaar het Pand te Streefkerk.

Abonnementsprijs € 7,- per jaar.

Abonnementsprijs voor de Vere-

nigde Staten en Canada 6 dollar per

jaar. Advertenties € 0,35 per mm

met een kolombreedte van 6 cm.

Bij kontrakt korting.

ISSN nummer: 0166 - 4646

Dit tijdschrift wordt ten behoeve van iedereen die niet op de gebruikelijke manier kan lezen uitgegeven op groot-letter of via de Electronische Postbus. Informatie en opgave: CBB, Christelijk Bibliotheek voor Blinden en Slechtzienden, Postbus 131, 3850 AC Ermelo, tel. 0341-551014.

Met het van de Heere ontvangen gezag. De onderwijzer is 'vader'. Hij staat boven de leerlingen. Echter dient er aan gedacht te worden, dat adeldom verplicht.

Hartelijkheid, meelevendheid, hulpvaardigheid mogen niet ontbreken. Doelgericht moet men bezig zijn met het leren van jongeren. Vandaar dat de aanspraak 'mijn zoon' geen leus mocht zijn. Een goede verstandhouding, het afgestemd zijn op elkaar, liet resultaten zien. Het gaf veel mee voor de praktijk. Onvergetelijk werd het onderwijs. Ook nu, wanneer goed onderwijs, goed catechetisch onderwijs samengaat met gebed, luisteren en leren, heeft het betekenis voor het leven. We dragen het mee. Het zet zelfs een stempel op ons leven. Bij goed functioneren werd de naam 'vader' voor een leermeester ook als een eretitel gezien. Een uiting van verbondenheid. Van respect voor het onderwijs. We weten wat Elisa uitriep toen Elia ten hemel voer: Mijn vader, mijn vader, wagen Israëls en zijn ruiters! 2 Kon. 2:12. Laten we er niet aan voorbijgaan. De uitspraak mijn zoon, mijn vader, hebben hun waarde, hun intentie niet verloren. Ze hebben hun tijd niet gehad. Want de aanspraak wijst op een fundamentele Goddelijke verordening voor de pedagogiek en de relatie onderling. Thuis, maar ook op school en de catechisatie. Het tutoyeren, het aanspreken met jij en jou heeft een grens, als ook het gebruik van voornamen. Met moet niet menen dat door het gebruik de onderlinge afstand wegvalt en dat het zo beter is voor de communicatie. Het kan leiden tot nivellering. De gevolgen ervan blijven niet uit. Naar de wil van de Heere dienen gezag en ontzag er te zijn. Het vijfde gebod ligt niet begraven. Bij de gezagsdragers mag bij de uitoefening van hun taak de liefde niet ontbreken. In het Woord van de Heere worden we erop gewezen dat een echte leraar zich voor zijn leerlingen opstelde als een vader. Hij was een vader voor hen. Als sprekend voorbeeld daarvan moeten we letten op de verhouding die er was tussen Paulus en Timotheüs. De prediking van Paulus is voor Timotheüs tot zegen geworden. Paulus werd Timotheüs' geestelijke vader. Het middel tot geestelijk leven. In het leven van elke dag was Paulus ook geestelijk vader voor Timotheüs. Zijn pastorale brieven wijzen daarop. Brieven van betekenis. Niet om maar even te lezen, maar gegeven om op

ons in te laten werken. Om mee te werken in het gemeentelijke leven. Timotheüs werd daar ook op gewezen. De brieven vroegen aandacht en gehoorzaamheid. Want de band aan Timotheüs dreef Paulus niet slechts tot schrijven, maar het was hem opgedragen dit te doen. Als apostel van Jezus Christus als gezondene van de Heere, had hij de boodschap van Jezus Christus door te geven. Het was zijn plicht, maar ook zijn wil. Vandaar dat Paulus door zijn getuigenis niet zichzelf op een troon wilde zetten, maar met nadruk wilde hij tot Timotheüs zeggen: ik heb jou veel te zeggen in de Naam van mijn Zender. Mijn zoon, neem het ter harte! Wanneer we in vogelvlucht de eerste brief aan Timotheüs doornemen, dan bemerken we dat het gemeentelijke leven, waarbij Timotheüs betrokken is, centraal staat. De leer, het ambt, het leven, het welzijn van de gemeente moet hem ter harte gaan. Maar er is meer. Een dwaling begon met kracht op te komen en de kerk te bedreigen, namelijk het Judaïsme. Een zeer gevaarlijke vijand. Gedurende heel zijn loopbaan heeft Paulus daartegen moeten strijden. Steeds wilde men soms op zeer listige wijze ingang zoeken en invloed hebben in de gemeenten. Door de opstelling en inzet werd het evangelie van vrije genade verduisterd en zelfs verbasterd. In de dagen van Timotheüs kwamen er aanhangers in de gemeente. Paulus zag nog ingrijpende dwalingen opkomen. Paulus doorzag hun geraffineerdheid. Het waren voor hem listen van de satan. Hij was bevreesd voor de engel des lichts.

Huiveren wij daar ook voor? Alles wat nu werkte en woelde was voor Paulus aanleiding om naast de lessen bestemd voor het gemeentelven op te wekken tot waakzaamheid. Het wakker zijn! Het beeld van een soldaat werd gebruikt, een militair die zich houdt aan zijn instructies. Zo nu moet Timotheüs strijden de goede strijd, de strijd voor de christelijke leer, voor de vrije genade van God in Christus Jezus en het leven in de vreze des Heeren. Met nadruk zegt Paulus tot hem: dit gebod beveel ik u, mijn zoon Timotheüs dat gij naar de profetieën die u voorgegaan zijn in dezelve de goede strijd strijdt. 1 Tim. 1: 18. En Paulus Timotheüs kennend groet hem hartelijk: mijn oprechte zoon in het geloof, genade barmhartigheid, vrede zij u van God de Vader en Jezus Christus onze Heere. Welk een groet. Wat een wens. Een zegen die afdaalt uit de enige Levensbron. Hij komt van de Uitdenker: God de Vader en de Verwerper: Jezus Christus. Genade. Dat is onverdiende, rijke gunst van de Heere. Geschonken aan onwaardigen. In barmhartigheid blijkt het liefdeshart van de Heere. Zijn Goddelijke ontferming in woord en in daad. En als genade en barmhartigheid werken wordt de vrede van de Heere rijk gekend en ondervonden.

Overdenkend wat geschreven staat, moet gezegd worden: Paulus was de naam van vader waard. Zijn aanspraak: mijn zoon, was niet overdreven, maar echt.

Hoe is het met de bijbelse verhouding bij ons gesteld?

M.C. Tanis

KONING SAUL (7)

We hebben gezien dat Saul na zijn zalving tot koning begiftigd werd met de Geest des Heeren. Gods Geest maakte hem bekwaam om zijn ambt uit te oefenen. Onze bekwaamheden, of dat nu beseft wordt of niet, zijn uit God.

Na Sauls openlijke ongehoorzaamheid wijkt Gods goede Geest van hem en wordt hij zelfs beheerst door een boze geest. Uit 1 Sam. 16:14 blijkt duidelijk dat deze boze geest van de Heere kwam en Saul angst en schrik bezorgde. Door deze plaag liet God hem merken dat Hij van Saul geweken was. De geschiedenis van koning Saul gaat nu iets huiveringwekkends

krijgen. Saul wordt een eenzame, verlaten man, die iets moet doormaken van hetgeen in de hel eeuwige werkelijkheid zal zijn. Het komt hier op aarde al uit dat er een verkiezing en een verwerping is. Jakob heb Ik liefgehad, maar Ezau heb Ik gehaat.

U moet Saul niet zien als een persoon die geheel en al tegen zijn wil naar de ondergang wordt gesleurd. De verwerping is geen noodlot, maar rechtvaardige vergelding. Saul bleef verantwoordelijk voor zijn gedrag. Maar zelfs de vreselijke verlatenheid die over hem kwam, heeft hem niet op zijn knieën gebracht. Het ging van kwaad tot erger met hem. Laten we

sidderen voor God en schrikken voor de zonde. Wonderlijk zijn Gods wegen. Een gevolg van het feit dat Saul door God geplaagd wordt, is dat de jonge David aan het hof verschijnt! De liefelijke muziek die David speelt maakt Saul mild en verdrijft zijn drift-aanvallen en woedeuitbarstingen. Al openen de poorten der hel zich in alle vreselijkheid langzaam maar zeker voor Saul, toch mag hij nog delen in Gods algemene genade. In de hel wordt geen liefelijke psalmmuziek gespeeld.

Sauls hart wordt er door getroffen. Maar van inkeer en berouw is geen sprake. Hij zou de ware verlichting en verlossing smaken als hij voor God koning af zou worden, om als een schuldig en verloren mensenkind aan Gods genadetroon terecht te komen. Daar zat het bij Saul op vast. Hij wilde niet buigen, niet capituleren, niet koning af worden!

Saul beminde David aanvankelijk. Wie kan dit zonder tranen lezen? Maar toen het Saul duidelijk ging worden dat David wel eens de toekomstige koning zou kunnen zijn, moest de liefde plaats maken voor de haat! Dat was de eigenliefde van Saul. In de spannende geschiedenis van David en Goliath maakt God opnieuw duidelijk dat Hij van Saul was geweest. Saul mist alle moed om aan het gebrul van Goliath een einde te maken. Goliath was wel groot en sterk, maar de sterkste is immers ijdelheid? Hij was al met al slechts een sterfelijk mensenkind. Maar Saul is verlamd. God laat tevens publiekelijk zien wie de man is naar Zijn hart. David wordt vereerd als een held, Maar zijn heldhaftigheid was van God. David belijdt tegenover Saul dat hij met Gods hulp een beer en een leeuw heeft gedood en dat de Heere hem nu ook zal bijstaan om die reus te treffen! Wat David heeft, mist Saul. Maar ook na die voor Saul zo beschamende geschiedenis komt Saul niet in de schuld. Hij is niet begerig om hetzelfde te mogen ontvangen wat David had. Wel wordt hij jaloers op David. Maar dat is heel wat anders. Jaloezie is een grafdelver.

Als David Goliath verslaat en de Filistijnen een verpletterende nederlaag lijden, gaat Saul naarstig informeren naar David en zijn anteceden-ten. We kunnen ons afvragen hoe dat zit. Hij kende David toch al?

Inderdaad. Maar dat was een meer oppervlakkige kennis. Nu is hij in David en zijn familie geïnteresseerd,

omdat hij de toezegging had gedaan dat de man die Goliath zou verslaan zijn schoonzoon zou worden! Het is God Die David nu bij Saul in het volle licht zet. Het zal Saul meer en meer duidelijk worden dat David een man is, waar hij niet omheen kan, ja dat David de man is naar Gods hart, de toekomstige koning!

Zo maakt God in Zijn Woord ons duidelijk dat Zijn Zoon, de Heere Jezus Christus, tevens de grote Davidszoon, de Man naar Gods welbehagen is, waar wij niet om heen kunnen! Het leven ligt in een ons overgeven en onderwerpen aan Hem. Kust en erkent de Zoon van God! Buiten Jezus is geen leven, maar een eeuwig ziels-verderf! En bleef het tot nu toe in ons leven bij een zelfhandhaving, dan zijn we precies als Saul. Als de Heere Jezus ons een rots der ergernis en een steen des aanstoots is, zal dat onze val worden! Want wie de Zoon verwerpt, verwerpt God Die Hem gezonden heeft en zal als gevolg daarvan door God de Vader, God de Zoon en God de Heilige Geest verworpen worden! Herkennen we in Sauls gedrag ons eigen hart? We haten het van nature de hoge troon van zelfhandhaving te verlaten en de Heere als Koning te erkennen. Het volk ging David vere-

ren als held. Het hosanna kan echter spoedig veranderen in het kruis-hem! De houding van Saul was uiteindelijk die van een tomeloze haat. Ook een kruis-hem dus! Maar we lezen ook van een andere reactie op de dag dat David openbaar kwam als de man naar Gods hart. Dat was de reactie van de kroonprins, Jonathan. In zijn hart rees meer dan bewondering en respect voor de jonge David. In zijn hart kwam de liefde. Toen is het Jonathan al duidelijk geworden dat niet hij, de kroonprins, maar David, de herdersjongen, de toekomstige koning zou zijn. En het is niet in zijn vlees gevallen. Hij heeft een vriendschapsverbond met David gesloten. Jonathan herkende in David het werk van Gods genade. Daar was hij zelf ook geen vreemdeling van. Dat bond tesamen. Zie wat Gods goede Geest vermag!

En nog eens: hier beneden komt soms al zo duidelijk uit dat er een verkiezing is en een verwerping. Saul en Jonathan lagen om zo te zeggen op één bed. Maar de één zou aangenomen en de ander verworpen worden. En voor u en mij blijft de vraag staan: Wat dunkt u van de Christus?

K. Hoefnagel

SABBAT EN ZONDAG (10)

In dit laatste artikel wil ik proberen iets door te geven van het gedachtegoed van de Nadere Reformatie en het Puritanisme inzake de verhouding sabbat en zondag. Nu zijn dit verzamelm begrippen en natuurlijk waren er tussen vertegenwoordigers van deze stromingen onderlinge verschillen, ook in hun verstaan van de betekenis van het vierde gebod. Niettemin kan hun gedachtegoed in hoofdlijnen als volgt worden weergegeven. Ik maak hierbij gebruik van gegevens die ik ontleende aan artikelen van John Murray en J.I. Packer.

1. De sabbat is door God ingesteld bij de schepping (Gen. 2,2v.).

Er zijn in het Oude Testament wel bepalingen met betrekking tot de sabbat, die behoren bij de Oudtestamentische bedeling en die tijdelijk van aard zijn. De sabbat zelf is echter niet tijdelijk van karakter. Het behoort bij de dingen die God heeft gegeven en verordend in den beginne. De betekenis ervan staat zelfs in eerste

instantie los van de werkelijkheid van de zonde en de noodzaak van de verlossing. In dit opzicht kan het vergeleken worden met de verordeningen met betrekking tot arbeid (Gen. 2,15), huwelijk (Gen. 2,24v.) en vruchtbaarheid (Gen. 1, 28). De instelling van de sabbat werd door God aan de mens gegeven, voor het welzijn van de mens als mens, en verleende aan de mens de zekerheid en belofte dat zijn arbeid mocht uitmonden in een sabbatsrust, vergelijkbaar met de rust van God Zelf. De sabbat is een *scheppingsordening*. Toen de zonde zijn intrede deed, veranderden de omstandigheden waaronder de sabbatsrust moest worden onderhouden, net zoals ook de omstandigheden veranderden voor huwelijk, arbeid enz. De kracht van Goddelijke genade was nu onmisbaar voor de uitvoering van deze inzettingen. De zonde heeft echter de instelling van de sabbat niet teniet gedaan en de genade en verlossing ontslaat niet van de plicht om de instellingen van de Heere te onderhouden.

2. De sabbat rust op het voorbeeld van God Zelf.

In zes dagen schiep Hij hemel en aarde. In het vierde gebod wordt uitdrukkelijk verwezen naar de schepingsdagen en de daarop volgende rust. Naar dit voorbeeld is het vierde gebod gegeven. Hier vinden we het patroon voor de mens wat betreft zijn werken en rusten. En dit voorbeeld is ons gegeven om het na te volgen. Met dit voorbeeld mogen we niet op een vrijblijvende manier omgaan. Het schept verplichtingen.

3. Het sabbatsgebod is ingebed in de decaloog.

De negen overige geboden in de Decaloog hebben onmiskenbaar een moreel karakter en zijn van blijvende aard; het vierde gebod maakt daarop geen uitzondering, al heeft het mede een ceremonieel aspect. Dat is verdwenen nu de gehele ceremoniële wet heeft afgedaan op grond van Christus' volbrachte en volmaakte offer, waarin het zijn vervulling heeft gevonden (vgl. Art. 25 NGB). De rust waarheen het vierde gebod in de Oudtestamentische setting verwees (verlossing, uittocht) is door Christus verworven en zal eens volmaakt genoten worden door de Kerk. Dit gebod heeft in de Nieuwtestamentische bedeling een vormgeving ontvangen die past bij de voortgang in de heilsgeschiedenis.

4. Christus heeft de betekenis van de instelling van de sabbat bevestigd.

'De sabbat is gemaakt om de mens, niet de mens om de sabbat. Zo is dan de Zoon des Mensen een Heere ook van de sabbat.' (Mark. 2,27v.) Als Heere van de sabbat wil Hij de sabbat bewaren voor en vrijmaken van de farizeïstische 'overwoekeringen' waarvan we in het Nieuwe Testament ook enkele voorbeelden vermeld vinden, in het latere jodendom samengevat in de 613 geboden en verboden.

Als Heere van de sabbat wil Hij uiteraard de mens niet beroven van dat heerlijk voorrecht dat de sabbat met zich meebrengt, maar wil Hij het zegenrijke doel, waarvoor de sabbat was ingesteld, tot zijn heerlijkste openbaring te brengen. Dat gaat niet buiten Zijn Borgwerk om. Immers ook in dit verband geldt het woord van Matth. 5,17: 'Meent niet dat Ik gekomen ben om de Wet of de Profeten te ontbinden. Ik ben niet gekomen om die te ontbinden, maar te vervullen.' Het vervullen van de Wet (het vervul-

len van alle gerechtigheid, Matth. 3,15) geschiedt slechts in de weg van Zijn Borgtochtelijke gehoorzaamheid tot op het kruis.

Deze vier argumenten, die van cumulatieve kracht zijn, leiden tot de dwingende conclusie, dat de wekelijkse sabbat een verplichting is die onafgebroken van kracht is.

De heiliging van Gods dag.

Heiligen betekent: apart zetten. Op twee manieren: apart zetten van iets en apart zetten voor iets. Apart van de andere dagen der week. Hoewel alle dagen van de week aan de Heere en Zijn heerlijke dienst gewijd dienen te zijn, dienen we toch in het oog te houden, dat er verschillende manieren zijn waarop God gediend wordt. Op de zevende dag gebeurt het anders dan op de andere dagen der week. Het anders-zijn van de zevende dag in vergelijking met de overige dagen behoort juist tot het wezenlijke van de sabbat. Waar het onderscheid wegvalt, vindt een soort nivellering plaats en kan men niet meer spreken van een heiliging van een bepaalde dag. Het onderkennen van dit onderscheid is dan ook bepalend voor de viering of onderhouding van de sabbat. Te veel komt het voor onder christenen dat het afzien van bepaalde werkzaamheden een kwestie is van gewoonte en traditie, in plaats dat het voortkomt uit een recht beleefd besef van wat *heiliging* van die dag inhoudt. De sabbat dient geheiligd te worden, niet alleen door deze dag te onderscheiden van de andere dagen, maar juist ook door deze dag te heiligen aan de Heere. Het rusten van de gewone dagelijkse werkzaamheden dient om tot rust te komen in het werk van de dienst van God. Het laatste is het motief voor het laatste. De *heiliging* van Gods dag gaat tussen de Scylla van farizeïsme en Charibdis van libertinisme door. Een ijveren voor de heiliging van Gods dag is als zodanig niet farizeïstisch. Aan elk van de geboden van God ligt Zijn heiligheid ten grondslag. De heiligheid van Zijn wezen (1e gebod), Zijn dienst (2e gebod), Zijn Naam (3e gebod) en Zijn dag (4e gebod), enz. Het vierde gebod vraagt niet een zevende deel van onze tijd te wijden aan God, en dat naar eigen believen in te vullen. Elke zevende dag dient Hem gewijd. De sabbat verwijst naar Gods werk, dat Hij volbracht en waarin Hij Zich verlustigt.

De sabbat bepaalt ons niet alleen bij de voltooide schepping en de verworven verlossing, het is ook een voor smaak van de voleinding, en draagt een belofte van toekomstige heerlijkheid mee. Er blijft dan een rust (grieks: *sabbatismos*, lett. Onderhouding van de sabbat) over voor het volk van God. De rust in het Kanaän hierboven, waarheen de meerdere Jozua Zijn volk leidt (Hebr. 4).

Het onderhouden van de christelijke sabbat is volgens de puriteinse opvatting niet een zware, vervelende last, maar een kostbaar voorrecht.

Het onderhouden van deze sabbat is niet een zinloze bezigheid, maar een 'middel der genade', waarover God Zijn zegen heeft beloofd.

Het overtreden van het sabbatsgebod brengt straf en kastijding met zich mee; zoals het verwaarlozen of misbruiken van ieder van God gegeven voorrecht en genademiddel. Geestelijke achteruitgang en tegenspoed in materiële zin overkomen zowel individuele personen als gehele gemeenschappen vanwege deze zonde, zo stelden de puriteinen.

Ieder kan begrijpen van hoe groot belang het bewaren van dit gedachtegoed is in onze tijd. Gevreesd moet worden dat gemakzucht en laksheid de vrije teugel krijgen als de gedachte wordt losgelaten dat er een heilige verplichting op ons rust om de zondag als Gods dag te onderhouden. Geen wonder dat dan het oordeel begint bij het huis Gods.

Wie echter door genade de zegen en de vreugde van de christelijke sabbat heeft gesmaakt en de voorsmaak van de eeuwige vreugde kent, die zal de christelijke sabbat koesteren als een kostbaar geschenk. Hoort u ook bij degenen die de sabbat zijn verlustiging kan noemen?

'Indien gij uw voet van den sabbat afkeert, van te doen uw lust op Mijn heiligen dag; en indien gij den sabbat noemt een verlustiging, opdat de HEERE geheiligd worde, Die te eren is; en indien gij dien eert, dat gij uw wegen niet doet, en uw eigen lust niet vindt, noch een woord daarvan spreekt; dan zult gij u verlustigen in den HEERE, en Ik zal u doen rijden op de hoogten der aarde, en Ik zal u spijzen met de erve van uw vader Jakob; want de mond des HEEREN heeft het gesproken. (Jesaja 58: 13,14).

H. Korving

Geschenk

Met onze Nederlandse Geloofsbelijdenis belijden we dat we al de boeken van de Bijbel ontvangen voor heilig en canoniek om ons geloof daarvoor te reguleren, daarop te gronden en daarmee te bevestigen en dat we zonder enige twijfeling geloven al wat daarin begrepen is (art. 5). De Bijbel is de enige regel voor geloof en leven. In de Bijbel spreekt God en maakt Hij Zijn wil bekend. Hij zegt ons wat we hebben te geloven en hoe we hebben te leven.

Wie hierover nadenkt kan tot geen andere conclusie komen dan dat de Heere ons wel op een heel bijzondere wijze gezegend heeft. Zijn Woord is Zijn genadige gave. Een uitermate rijk geschenk. Nu kunnen we Hem leren kennen. Nu kunnen we de weg der zaligheid leren kennen. Nu kunnen we weten wat we nodig hebben in leven en sterven en bovendien kunnen we weten, dat God bereid is om ons dat alles te geven wat we in leven en sterven niet kunnen missen. Inderdaad, een geweldig geschenk is dat Woord van God.

Hoe groot de waarde van een geschenk is blijkt in vele gevallen wanneer we er gebruik van maken. Dat is met het Woord ook zo. In de praktijk gaan we zien wat we er aan hebben. Als we het gebruiken - en dan natuurlijk gebruiken op de manier waarop het bedoeld is - ontdekken we hoe rijk het Woord is.

Gezag

Al gebruikmakend van dat Woord heeft de Kerk ontdekt wat de eigenschappen ervan zijn. Zij is gaan spreken van de onfeilbaarheid van dat Woord. Ook nog over haar genoegzaamheid en haar noodzakelijkheid. En vooral heeft accent gekregen - en dat volkomen terecht! - het feit, dat het Woord gezag heeft. Goddelijk gezag. En dat weer op grond van de inspiratie van de Schrift. Van groot belang bleek in dit verband het woord van Paulus in 2 Tim. 3:16: 'Al de Schrift is van God ingegeven en is nuttig tot lering, tot wederlegging, tot verbetering, tot onderwijzing die in de rechtvaardigheid is'.

Even een opmerking min of meer tussen haakjes. De tekst die ik zojuist

citeerde, wordt soms wel vertaald als 'Elk van God ingegeven Schriftwoord...' Daarbij kan dan de vraag opkomen of er ook schriftwoorden zijn die niet door God zijn ingegeven. Dat is inderdaad een mening die wel uitgedragen wordt. Maar prof. Baars heeft in een van de stellingen die hij bij zijn dissertatie voegde onomwonden beweerd, dat die vertaling onterecht is. Hij zegt; 'Volgens de regels van de grammatica kan de zin alleen betekenen: 'Al de Schrift (of: de gehele Schrift) is van God ingegeven en is nuttig...' Hij voert weliswaar geen bewijzen aan, maar dat gebeurt in stellingen bij een dissertatie nooit. Maar ongetwijfeld zal hij desgevraagd bereid zijn om zijn doorslaggevende argumenten uiteen te zetten en te verdedigen.

Nu weer terug tot het uitgangspunt dat de Schrift gezag heeft. Het is immers het Woord van God en God is Zelf het hoogste gezag. Wat Hij zegt, zegt Hij dan ook met gezag. En omdat God Zelf ook volkomen betrouwbaar is, is Zijn Woord ook betrouwbaar. En kunnen we zeggen, dat we 'zonder enige twijfeling' alles geloven wat erin staat.

Gezag - maar wat?

Wat nu wel gebeurt is dat gevraagd wordt naar de aard van dat gezag en naar de mate van betrouwbaarheid. Vragen die opkomen vanuit het feit, dat we de Bijbel weliswaar van God gekregen hebben, maar Hij heeft die Bijbel niet in de hemel geschreven en hem daarna als een complete bundel van boeken ons in handen gelegd. Iedereen weet dat de Bijbel een ontstaansgeschiedenis heeft gehad en dat hij in de loop der jaren gegroeid is tot wat hij nu is. Daarbij hebben mensen de nodige inbreng gehad, aangezien de Heere gebruik heeft willen maken van mensen die Zijn Woord spraken en opschreven.

Met andere woorden: Bij het ontstaan van de Bijbel is ook een menselijke factor aanwezig geweest.

En in hoeverre heeft dat invloed gehad op de Bijbel en haar betrouwbaarheid. Staan er misschien toch ook fouten in? Mensen zijn niet volmaakt en kunnen fouten maken en dat doen ze in de regel ook.

Heeft dat ook gevolgen gehad voor de Bijbel?

Bovendien, de Bijbel is geschreven in lang verleden tijden en in een omgeving die in vele opzichten sterk verschilde van de onze. Betekent dat, dat de Bijbel toen en daar wel als volkomen gezaghebbend aanvaard moest worden, maar dat we er toch wel wat anders mee om moeten gaan als de tijden veranderen en als we duidelijk in een andere cultuur leven?

Wie niet helemaal onbekend is met de theologische en kerkelijke discussies van deze tijd weet dat het deze en dergelijke vragen zijn, die steeds weer gesteld wordt en dat allerlei pogingen gedaan worden om op die vragen een antwoord te geven. Om zo te zeggen: Deze discussie is 'in'. En dan wordt de discussie met name toegespitst op allerlei ethische vraagstukken, zoals homosexualiteit, echtscheiding, sabbatsviering, e.d. Trouwens ook als het gaat om de vragen over vrouwelijke ambtsdragers en in het algemeen over de plaats van de vrouw in de gemeente vormt de discussie over de aard van het gezag van de Schrift de achtergrond.

De antwoorden die gegeven worden verschillen. Soms zijn die antwoorden duidelijk anders dan de antwoorden die vroeger gegeven werden, bijvoorbeeld in de tijd van de Reformatie, waarvan we de neerslag vinden in o.a. de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Dat de antwoorden verschillen is dan tevens de oorzaak van veel verwarring en onrust in het kerkelijk leven. Het wordt ook wel eens erg spannend, als het niet blijft op het niveau van een discussie tussen theologen, maar als kerkelijke vergaderingen er zich over moeten gaan uitspreken. En er staat ook veel op het spel! Dat moge duidelijk zijn.

Getuigenis van de Geest

Wat ik in dit artikel (en in een paar volgende artikelen) echter wil benadrukken is dat we niet moeten vergeten, dat we met de vragen die zojuist genoemd zijn, slechts met een bepaald aspect van het Woord bezig zijn. Weliswaar een uitermate belangrijk aspect. Een aspect waar we zeker ook duidelijkheid over moeten hebben. Maar toch niet meer dan één aspect. Er is meer.

Ik zou zelfs de stelling durven verdedigen, dat er tijden zijn waarin de genoemde vragen al hun relevantie verliezen en helemaal geen vragen

meer zijn. Dan namelijk als we te maken krijgen met een heel ander aspect van het Woord. Dit aspect, dat het levende Woord van God is. Die 'levend-heid' van dat Woord - wie daar kennis mee maakt heeft het niet meer over betrouwbaarheid en gezag. Die betrouwbaarheid en dat gezag staan zo onweerlegbaar en onherroepelijk vast voor hem, dat hij er geen moment over hoeft na te denken en dat hij helemaal geen argumenten meer nodig heeft om het Woord te geloven. Hij zit er ook helemaal niet over in of het Woord tijden cultuurgebonden is. Dat is volkomen onbelangrijk voor hem. En of er nu onderscheid gemaakt moet worden tussen de Goddelijke en de menselijke factor in de inspiratie is en wat er onder de ene en onder de andere factor gerangschikt moet worden zijn ook al zaken, die voor hem geen belang hebben. Wanneer is dat zo? Als het Woord onvoorwaardelijk wordt geloofd en in die geloofsbeoefening wordt ervaren en gekend als het levende Woord.

Hoe gebeurt dat? Laat ik weer verwijzen naar art. 5 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Waarom geloven we zonder enige twijfeling al wat er in de Bijbel staat? Doen we dat omdat de kerk de boeken van de Bijbel als Gods Woord aanvaardt? Niet allereerst. De belijdenis verwijst hier naar het getuigenis van de Heilige Geest. 'Maar inzonderheid omdat ons de Heilige Geest getuigenis geeft in onze harten, dat zij van God zijn'. De Heilige Geest, Die naar Christus' belofte Gods kinderen in alle waarheid zal leiden (Joh. 16:13), geeft dat getuigenis van binnen, waardoor alle twijfel, zo die er al zou zijn, wordt uitgebannen en waardoor we ook niet meer nodig hebben dat mensen ons op de een of andere manier overtuigen. Nee, dan zeggen we met David: Ik heb het zelf uit Zijne mond gehoord' (Ps. 56). Zo weten we het vast en zeker. En wat theologen dan ook zouden beweren, ze maken je niets meer wijs. God heeft door dat getuigenis van de Geest grond onder je voeten gegeven en je weet nu ook uit de ervaring des geloofs dat Gods Woord waar is. Voor honderd procent!

Vergeten?

Wat nu opvalt in de huidige discussie over de Bijbel is dat naar dit getuigenis van de Heilige Geest zo weinig

verwezen wordt. Het dreigt volledig onder te sneeuwen. Er komt van alles en nog wat ter sprake, maar dit aspect wordt er niet bij betrokken. Komt dat doordat de discussies meer wetenschappelijk gevoerd worden dan 'in het geloof'? Die twee hoeven natuurlijk geen tegenstelling te vormen en mogen dat zelfs ook niet. Het zijn echter wel twee verschillende zaken en omdat het er twee zijn kunnen we ze van elkaar losmaken. Gebeurt dat? Dat zou niet best zijn.

Maar hier gaat wel een alarmbel rinkelen. Ja, we horen over hermeneutiek en hermeneutische regels. Over leesregels voor de Schrift en over cultuur- en tijdbetrokkenheid. Allemaal goed en wel. Allemaal dingen die ter sprake behoren te komen. Maar het gevaar is wel, dat we met al ons druk bezig zijn met deze zaken, verzanden in het wetenschappelijke. Is dat gebeurd? En is dat de oorzaak, dat het getuigenis van de Heilige Geest in de discussie veelszins ontbreekt? En is daardoor de huidige discussie al niet bij voorbaat tot mislukken gedoemd?

Dit getuigenis is immers zo wezenlijk, dat we er niet over mogen zwijgen.

CATECHISMUSPREDIKING

Een goed leermiddel

Het lezen van het boek van Dr. W. Verboom, *Hulde aan de Heidelbergse*, gaf mij meer dan voldoende stof om opnieuw aandacht te besteden aan de catechismusprediking. Ook onder 'ons' is het nodig na te denken over de catechismusprediking. Ik heb de indruk dat ook in 'onze' gemeenten minder vaak over de catechismus wordt gepreekt dan vroeger. Dat is geen goede ontwikkeling. Het gaat ook in tegen onze kerkorde. Artikel 68 luidt immers: "De dienaren des Woords zullen eenmaal des zondags in de bediening des Woords de Heidelbergse Catechismus verklaren." We moeten met deze bepaling niet al te gemakkelijk omgaan. Het is van groot belang dat de gemeente onderwezen wordt in de hoofdzaken van de gereformeerde leer zoals die omschreven zijn in de Heidelbergse Catechismus. De auteur van het boek "Hulde aan de Heidelbergse" is hoogleraar vanwege de Gereformeerde Bond in de PKN aan de faculteit der

En waar ook niet over gezwezen mag worden is dat het Woord levend en krachtig is. Het is door dat Woord dat mensen tot nieuwe mensen worden. Dat ze van dood levend worden. Dat zondaren door de kracht ervan de zonden gaan verlaten en God gaan liefhebben.

We willen wat gaan lezen in de brieven van de apostel Petrus om te zien hoe deze apostel over het Woord schrijft. Zeker, Hij heeft het ook over de betrouwbaarheid van de Bijbel; over haar geloofwaardig en gezaghebbend karakter. Dat aspect belicht hij ook. Heel sterk zelfs. Maar waar deze apostel met name op wijst is op het feit, dat het Woord Gods levende Woord is. Dat er door het Woord geweldige dingen gebeuren. Dat mensenlevens er radicaal door veranderen. Bij Petrus is van onderbelichting van deze zijde geen sprake. Dat is eigenlijk ook geen wonder. Dat beseffen we des te beter als we in gedachten houden wat dat Woord in zijn eigen leven heeft gedaan en wat het van hem heeft gemaakt. We hopen er nader aandacht aan te besteden.

P. den Butter

godgeleerdheid te Leiden en tevens docent aan de kerkelijke opleiding. Veel zaken aangaande de catechismusprek en de leerdienst worden in dit boek aan de orde gesteld. Achterin het boek zijn bij ieder hoofdstuk gespreksvragen opgenomen die een handvat bieden voor verdere door-denking. In het voorwoord lezen wij dat er de laatste tientallen jaren allerlei vragen over de catechismusprek zijn gaan leven. De auteur stelt direct al in de inleiding dat hij een groot gebrek aan kennis aantreft in de kerk. Daarom is de leerdienst en de catechismusprek van groot belang om de kennis op zijn minst op peil te houden en zo mogelijk te vergroten. De auteur wil door middel van zijn boek het gesprek over de catechismusprek en de leerdienst op gang brengen. De ondertitel luidt dan ook: "Over de waarde van leerdienst en catechismusprek". Miskotte heeft op de spottende vraag wat nu eigenlijk het verschil is tussen leer en leer

(leder) geantwoord: 'de overeenkomst is nog gemakkelijker aan te geven dan het verschil: beide zijn nodig om stevig in je schoenen te staan.' We zijn het van harte met de auteur eens als hij schrijft dat de Heidelbergse Catechismus nog steeds een goed leermiddel voor de lerende gemeente kan zijn. (blz. 19).

De leerdienst

Waardevolle zaken worden opgemerkt aangaande de *identiteit van de tweede dienst*. Deze tweede dienst draagt het karakter van een leerdienst. Dat blijkt duidelijk uit de kerkorden die ten tijde van de Reformatie werden vastgesteld. In ons oude gereformeerde kerkboek vinden we een gebed voor en een gebed na de leer van de catechismus. Hebt u deze gebeden wel eens gelezen? In het gebed voor de leer van de catechismus lezen we ondermeer: "Maar overmits wij van nature blind en onbekwaam zijn tot enig goed, en dat Gij ook niemand wilt aanzien, dan die ootmoedig en verslagen zijn van hart, vrezende voor Uw Woord; zo bidden wij u dat Gij ons duister verstand wilt verlichten met Uw Heiligen Geest, en ons geven een zachtmoedig hart, van hetwelk alle opgeblazenheid en vleeselijke wijsheid, die vijandschap tegen u is, geweerd zij; opdat wij uw Woord horende, het recht verstaan mogen, en ook ons leven daarnaar inrichten. Wil ook genadiglijk bekeren allen die nog van Uw waarheid afdwalen, opdat wij U altezamen eendrachtiglijk dienen in waarachtige heiligheid en gerechtigheid al de dagen onzes levens." De Heidelbergse Catechismus behandelt de klassieke catechetische onderdelen van het geloof: de apostolische geloofsbelijdenis, de wet, het gebed en de sacramenten. Op blz. 91 en 92 staat dat de tekst van de catechismus *niet analytisch* (woord voor woord) behandeld dient te worden, tenzij dat dit een duidelijke functie heeft. De auteur pleit voor een *synthetische* benadering (op de manier van een themapreek). Hier verschil ik van mening met de auteur. Het is dacht ik beter om te stellen dat catechismusprediking niet altijd analytisch dient te gebeuren, maar ter afwisseling ook synthetisch kan. Wie altijd de catechismus synthetisch behandelt gaat gemakkelijk voorbij aan zaken die in de formuleringen van de catechismus zorgvuldig zijn omschreven. Altijd synthetisch preken over de catechismus bevordert de

kennis van de leer niet. Een mooie omschrijving van het *doel* van de catechismuspreek treffen we aan op blz. 100: "Het gaat in de catechismus-preek om het wekken van geloof, het versterken van geloof en het verdiepen van geloof, het corrigeren van geloof. Het gaat om de bekering als vrucht van het geloof."

Practische uitwerking

De auteur ziet in het tweede deel van het boek de vraag onder ogen hoe de catechismusprediking vandaag gestalte zou dienen te krijgen. Het tweede deel draagt de titel *praktische uitwerking*. De auteur is er *niet* voor om *selectief* met de catechismus om te gaan. Dat wil zeggen dat we eruit halen wat ons van pas komt en dat we de rest maar laten liggen. De catechismus is immers een eenheid, een weefsel. Een weefsel wordt beschadigd, wanneer we erin gaan snijden. Het is een knieval voor het individualisme uit de catechismus te halen wat mij aanstaat en voor mij nuttig en bruikbaar is. Het getuigt ook van hoogmoed wanneer je denkt zelf wel te kunnen bepalen wat nuttig en nodig is voor jezelf in de catechismus. De vraag dient dan gesteld te worden: welke maatstaven moeten gehanteerd worden bij het selectief omgaan met de inhoud van de catechismus? Die kant moeten we niet op. Het zou een goede zaak zijn wanneer de *kerkenraad* zou spreken over de catechismuspreek. Terecht wordt hier de vinger bij gelegd. Waar staat dit punt op de agenda van de kerkenraadsvergadering? Zou het geen goede zaak zijn hier eens tijd voor te nemen? De catechismusprediking is toch zeer wezenlijk. In het boek wordt een voorbeeld gegeven van een cyclus van 3 jaar. Dit lijkt mij echter te lang, mede gezien de bepaling in onze kerkorde die we al aanhaalden. We kunnen ons niet vinden in het pleidooi van de auteur dat ter voorbereiding op de catechismuspreek een *bezinningsgroep* een bijdrage moet leveren. Hier dreigt de mondigheid van de moderne mens naar voren te komen en hier dreigt tevens het gevaar dat het 'tegenover' van de verkondiging in de knel komt. Moet er dan niet gesproken worden over de catechismusprediking? Er dient inderdaad over gesproken te worden. Het kan bijvoorbeeld eens op een huisbezoek aan de orde gesteld worden. Dat lijkt mij beter dan van te voren spreken over de inhoud van de prediking.

Want dan dreigt toch het gevaar dat de hoorders mede de inhoud van de prediking gaan bepalen. Ook lijkt het mij niet goed ruimte te bieden voor een *getuigenis* in de dienst. Het is onzes inziens beter dat de predikant indien nodig wat aanhaalt uit eigen pastorale ervaring of uit de pastorale ervaring van een ander. Het deed ons goed dat de auteur op blz. 172 verwijst naar een aan W. Kremer opgedragen bundel "Priesterlijke prediking." Daarbij aansluitend wordt gesteld dat de prediker in de catechismusprediking leraar en pastor, herder, dient te zijn. Op blz. 188 stelt de auteur de kritische vraag waar in moderne beleidsplannen van de kerkenraad een plaats is ingeruimd voor de catechismusprediking.

Samenvattend kunnen we zeggen dat we het pleidooi voor de catechismus-prediking van harte onderschrijven. Maar we verschillen met de auteur van mening over sommige wegen en middelen die de hij aanwijst om tot een betere catechismusprediking te komen. We hebben de indruk dat er wellicht onbedoeld toch consessies worden gedaan aan bepaalde moderne inzichten en opvattingen die niet zonder gevaar zijn.

We willen deze bespreking van het boek besluiten met een citaat dat we vonden op blz. 188 "Maar terzake, naar onze ervaring is de leerdienst over de catechismus voornamelijk een kwestie van discipline van de predikant. Niet om allerlei redenen de catechismuspreek laten vervallen, maar kloek en ferm de zaak aanpakken – dat is het adagium. Getrouw voor gaan en doorgaan. Het is waar, als er goed uit de catechismus gepreikt wordt, zijn er mensen die tweemaal komen. Wij leven thans in een tijd van weinig gegronde kennis. Maar naar ons bleek, als er gedegen onderwijs gegeven wordt van de kansel, wordt de interesse gewekt." (A. van Brummelen).

N.a.v. W. Verboom, *Hulde aan de Heidelberger*, 207 blz., €12,50, Uitgeverij Groen, Heerenveen, ISBN 90-5829-538-9

A van Heteren

VRAGENRUBRIEK

Een gevallen ambtsdrager

Als van een ambtsdrager een zonde bekend wordt, kan hij niet langer als zodanig functioneren. Maar kan hij na schuldbelijden opnieuw zijn ambt bekleden?

We zullen proberen op deze vraag in te gaan. Misschien dat er verschillend over gedacht mag worden. Denkt u er anders over dan hetgeen in dit artikel naar voren wordt gebracht, laat het gerust weten!

De zonde is vreselijk. Van ieder mens, maar zeker die van een kerkmens, die van God en Zijn wet afweet. Vreselijk is het ook als een kind van God zondigt, zondigt na ontvangen genade!

De zonde leeft in ons aller hart. Ook als men door Gods genade niet meer in de zonde leeft, blijft men zondaar, ja tot de laatste snik.

Erg is het ook als we in een openbare zonde vallen. Als naar buiten komt, dan men van de baas heeft gestolen, of dat er sprake is van incest, om maar iets te noemen. Dat elke zonde erg is en de dood verdient, hoop ik een andere keer te bespreken. Immers is het roddelen net zo afkeurenswaardig als overspel. Dat wordt nogal eens vergeten.

Stel nu dat bekend wordt dat ouderling X in een bepaalde zonde is gevallen. Hij heeft zich bijvoorbeeld schuldig gemaakt aan openbare dronkenschap. Deze ouderling zal wellicht bij het bekend worden van zijn daad zijn ambt neerleggen. Doet hij dat niet, dan zal hij afgezet worden en de toegang tot het Heilig Avondmaal zal hem geweigerd worden. Hij komt onder censuur. Stel nu dat deze man door Gods genade in de schuld voor God komt en als bewijs daarvan ook openlijk belijdt dat hij gezondigd heeft. Kan nu deze man opnieuw als ambtsdrager functioneren?

Dat kan niet zomaar. Hij is immers geen ambtsdrager meer! Na schuldbelijden wordt hem de toegang tot de Dis der Verbonds niet langer ontzegd, omdat hij belijdend lid is en zijn schuld openlijk heeft beleden. Maar daarmee is hij nog geen ambtsdrager. Men wordt pas ambtsdrager als men op tal is gezet door de kerkenraad en

is gekozen door de gemeente. Die weg weer te gaan is in principe mogelijk. Als het Gods wil is, zal hij op enige tijd weer ambtelijk werk mogen verrichten. Als het Gods wil is, zei ik. Want David mocht ook aanblijven en Petrus eveneens. Die voorbeelden worden nogal eens aangehaald. Men bedenke echter wel dat er bij deze twee geen sprake was van een leven in de zonde, maar van een zondeval! Dat maakt wel verschil.

Toch zijn er nog wel enkele opmerkingen te maken.

In de eerste plaats kunnen we ons afvragen of een kerkenraad er verstandig aan doet een persoon die eens gediend heeft, maar om der zonde wil gecensureerd werd, opnieuw aan de gemeente voor te stellen. Hij is immers geen man van goede getuigenis en van een onbesproken levensgedrag meer. Zie de vereisten voor een ambtsdrager in Timotheus en Titus bijvoorbeeld. De vijanden die Gods Naam lasterden vanwege Davids zonde veranderden niet, ook niet nadat David zijn boetepsalm gezongen had. Maar de gemeente wordt toch geroepen om te vergeven en te vergeten? Dat wel. Maar aangezien een ambtsdrager dikwijls geroepen wordt om te vermanen en een voorbeeld te zijn heeft hij die viel het zichzelf wel moeilijk gemaakt.

Anderzijds is het Gods wijsheid dat wij geregeerd worden door zwakke en zondige mensen.

Als engelen onze ambtsdragers zouden zijn, zouden we ons heel ongemakkelijk voelen. Ambtsdragers zijn ook zondige mensen en kunnen naast ons staan. Wij zijn van nature immers allen van dezelfde lap gescheurd? Iedere (nog) niet gevallen ambtsdrager bedenke dat wij, ook zonder de daad zelf te hebben gepleegd, van nature in elk opzicht afhoereerders zijn. Ze mogen wel dagelijks bidden om bewaring! En de gemeente mag wel veel voor hun voorgangers bidden. Als we de zwakheid van ons hart, ja de boosheid van ons vlees hebben leren kennen, en daartegenover de verleidingen van onze goddeloze tijd, leren we vragen om bewaring voor onszelf, onze kinderen en ook voor de ambtsdragers.

Verfoeilijk is het in Gods oog als de val van een ambtsdrager de sensatiezucht oproept en we alles wat we (menen te) weten aangaande hem zo smeugig mogelijk doorvertellen. Wie dat doet, laat zichzelf kennen als iemand die vreemdeling is van eigen hart en leven. De val van een medemens, welke aanleiding voor de vijanden is tot hoon en vermaak, moet ons tot smart en schuld en verootmoediging brengen. Want de zonde, die bij hem openbaar kwam, leeft ook in mij. En dan mag u het gerust weten dat het mij wel eens een wonder is, dat ik nog niet met naam en toenaam op pagina 2 van het RD genoemd ben, inclusief het gebod waartegen ik dan in het bijzonder overtreden heb! En dat terwijl ik mijn naam tegenkom in de Heidelberger, Zondag 23. Met hem moet ik belijden dat ik niet slechts één of sommige geboden overtreden heb, maar alle!

Elke ambtsdrager bedenke dat hij voorzichtig wandelen moet en zich zelfs hoeden moet voor de schijn des kwaads. Het openbaar komen van een zonde brengt grote schade aan. Aan hemzelf, zijn gezin, de gemeente, maar bovenal is de Naam des Heeren onteerd! De duivel viert feest en gaat er mee aan het werk.

Gezien deze dingen kan ik het begrijpen dat een gevallen en met berouw teruggekeerde ambtsdrager niet meer het ambt ambiëren zal en zich verlegen en beschaamd terug trekt. Wat hij wel nog mag doen is goed van God spreken. Maar hij doet er goed aan geen ambtelijk werk meer te ambiëren. Dat ligt naar mijn idee in de lijn van een oprechte schuldbelijden. En is het toch Gods wil, dan zal Hij alle beletselen wegnemen!

We spraken van een diaken of een ouderling. Nu moeten we nog iets zeggen over de voorganger der gemeente! Maar daarover dan een volgende keer.

K. Hoefnagel

BRIEVEN AAN OUDERS (64)

Deze brief is een beetje een epiloog, oftewel naschrift. Het is de laatste die aan u, ouders, wordt geschreven. Onder elke brief werd mijn naam vermeld. Wij, mijn vrouw en ik, hebben 4 kinderen, 4 aangetrouwde kinderen, 14 kleinkinderen en 1 achterkleinkind. De Heere heeft dus rijk gezegd.

Echter – u zoudt kunnen denken dat onze opvoeding ideaal, volmaakt is geweest. Bij het lezen van de brieven kunt u de gedachte gekregen hebben: "hij weet het goed te zeggen". Nu – ik betuig dat die opvoeding verre van volmaakt is geweest. Ik belijd: die opvoeding was zelfs gebrekkig. 't Was niet zoals het wezen moest, zoals beloofd werd bij de doopvont. Ik moet bidden: "Heere, treedt ook hierom niet in het gericht".

Toch mag ik zeggen dat het altoos de begeerte is geweest dat heel het nageslacht de Heere zou liefhebben, vrezen en dienen. Hij, de Heere is het immers zo waard. Het meest rijke vind ik, dat er elke dag weer het gebed voor hen mag zijn, het pleiten op de Verbondsbeloften, die aan de voorhoofden van kinderen en kleinkinderen betekend en verzegeld zijn. Ik zal niet licht vergeten dat de Heilige Geest door het sacrament van de Heilige Doop heeft verzekerd dat Hij bij hen wonen, en tot lidmaten van Christus heiligen wil, hen toe-eigenen – de hetgeen zij in Christus hebben, namelijk de afwassing van de zonden en de dagelijkse vernieuwing van het leven". Waarlijk – 't is zo'n onuitsprekelijk rijke pleitgrond!

Gelukkig maar dat ik niet kan roemen in mijn goede opvoeding en in mijn voorleven van de vreze des Heeren, en van mijn wandelen in de inzettingen van de Heere. Ik denk dat de Heere er Zelf voor zorgt dat door alles van onze kant de streep gaat. We hebben immers zo'n dwaas hart; een hart dat zou willen roemen in eigen prestaties.

Nu is het als je bij kinderen en kleinkinderen zelfs de eerste ritselingen van het werk van de Heilige Geest waarneemt, dat je verwonderd wordt, en de Heere ootmoedig dankt voor de openbaarwording van Zijn werk. Hoe klein en gering gaat werk dan ook nog maar is. Tegelijk komt er nog meer gebed, gebed om de doorwerking van de Heilige Geest, opdat zij mogen betuigen aan Wie zij zich

toebetrouwen en op Wiens heil zij hopen. Wat zie je er dan naar uit om te horen die drie woorden: "Hij voor mij". Is er iets groters en rijker om dat te mogen horen uit de mond van kinderen en kleinkinderen?

Misschien zijn er ouders die hete tranen schreien. "Ach – mijn kind wil niet meer naar de kerk; het leest niet meer in de Bijbel; het heeft zelfs het gebed gestaakt". O wat kan een kind afwerend worden en onverschillig. Wat kan een kind je op het hart trappen. Lieve ouders, wees niet mismoe-dig; stort de tranen maar uit voor de Heere. 't Is toch maar één wenk van Zijn alvermogen en een onwillig en afkerig kind keert weder en wordt zeer gewillig.

Ouders, de Heere zegene u met wijsheid, met bekwaming, met een bewogen hart, en Hij verblijde u met de verhoring van uw gebeden.

P.v.Zonneveld

JAARVERGADERING GOLV

D.V. zaterdag 19 november 2005 zal de jaarvergadering van de Gereformeerde Onderwijzers- en Lerarenvereniging (GOLV) worden gehouden. Het thema voor de jaarvergadering is: **'De school kent zijn grenzen. De maatschappij ook?'** Over de maatschappelijke taken van de school en zijn grenzen.

Aanleiding vormen o.a. de uitspraken van minister Van der Hoeven en het jaarverslag van de inspectie over 2003-2004, waarin een pleidooi wordt gevoerd om meer maatschappelijke taken en verantwoordelijkheden bij de school te leggen.

Op onze jaarvergadering willen we een bijdrage leveren aan deze maatschappelijke discussie en daarnaast onze leden en andere belangstellenden aanzetten geven tot bezinning. Het thema zal worden ingeleid door Dr. A.S. Dijkstra van de inspectie van het onderwijs en door Drs. J. van Belzen, burgemeester van Barendrecht (SGP). Aansluitend wordt over het onderwerp gedebatteerd.

Naast de gebruikelijke huishoudelijke zaken zal de voorgenomen fusie met de sector Onderwijs van de RMU een

belangrijke plaats innemen. We nodigen onze leden en overige belangstellenden van harte uit in het Driestarcollege, Ronsseplein 1 te Gouda. De bijeenkomst begint om 9.30 uur en wordt afgesloten met een lunch die duurt tot ongeveer 13.30 uur.

D.D. Both, voorzitter
G.J. Heldoorn, secretaris

LCJ ORGANISEERT IN 2006 23+ BIJBEL-STUDIECONFERENTIE

In november 2006 organiseert het LCJ voor het eerst een Bijbelstudieconferentie voor jongeren vanaf 23 jaar. Jaarlijks worden er in het voorjaar al twee Bijbelstudieconferenties gehouden voor jongeren vanaf 16 jaar. Vanwege de grote belangstelling voor deze conferenties is echter besloten tot uitbreiding.

Het thema en de sprekers van de 23+ conferentie zijn gelijk aan de voorjaarsconferenties in datzelfde jaar. Wel zal er sprake zijn van verdere verdieping bij de oudere doelgroep, met name in de bespreking en verwerking van de deelthema's.

Thema: God de Vader

vrijdagavond
De Scheppende ds. H. Korving

zaterdagochtend
Vaderlijke zorg ds. H.H. Klomp

zaterdagavond
De Heilige ds. K. Hoefnagel

zondagochtend
Verkiezende liefde ds. M.J. Kater

zondagavond
Onze Vader ds. A.K. Wallet

De LCJ-Bijbelstudieconferenties kenmerken zich door te luisteren naar het Woord van God in lezingen, verzorgd door predikanten uit de Christelijke Gereformeerde Kerken. In een aansluitende bespreking in kleine groepjes wordt het thema verder uitgediept en toegepast.

Een klein onderzoek tijdens de conferenties in 2005 en onder oud-conferentiegangers wees uit dat er behoefte bestaat aan een conferentie voor een oudere doelgroep. Een deel van deze groep bezoekt momenteel nog

steeds de 16+ conferenties. Dat is een waardevolle aanvulling voor de jonge groep, maar stagneert groei door jongeren van 16 à 17 jaar. Door een derde Bijbelstudieconferentie voor de groep van 23 jaar en ouder te organiseren, verwacht het LCJ ruimte te creëren voor 16-plussers.

De conferenties van het LCJ worden bezocht door ruim honderd jongeren. De komende 23+ conferentie zal D.V. van vrijdag 24 tot maandag 27 november plaatsvinden in het Koos-Vorrinkhuis te Lage Vuursche.

Jongeren die belangstelling hebben voor de 23+ conferentie kunnen zich inschrijven op de website van het LCJ, www.lcj.nl, waar een aanmeldingsformulier is te downloaden.

Organisatie

Het Landelijk Contact Jeugdverenigingen (LCJ) is een organisatie binnen de Christelijke Gereformeerde Kerken, die activiteiten organiseert voor, door en met jongeren. In alles wat zij doet, wil zij zich laten leiden door de Bijbel als het door God geïnspireerde, onfeilbare en gezaghebbende Woord en aanvaardt de daarop gegronde belijdenisschriften.

Circa 160 plaatselijke verenigingen (+16, -16 en -12) zijn bij het LCJ aangesloten. Het LCJ heeft drie vaste medewerkers. Veel werk wordt verricht door de vele vrijwilligers en er zijn dertien commissies actief.

Nadere informatie kunt u krijgen bij:

Maarten van Middelkoop

Bureau manager / Jeugdwerkadviseur
0184 - 41 78 28 / 06 - 26 74 27 09

mbvmiddelkoop@lcj.nl

LCJ JEUGDAPPEL +16 29 OKTOBER 2005 TE SOEST

Een man die een spoorbrug moet bedienen hoort op een bepaalde dag dat er een intercity met enkele honderden mensen aan komt. Hij moet er voor zorgen dat de zaak binnen een paar minuten omgezet wordt. Als hij dat niet op tijd doet, zal die trein ontsporen, misschien wel in de diepte storten van de brug af...

Zijn zoontje van een jaar of 5, loopt achter hem aan. Op het moment dat de vader de wissel om wil zetten, struikelt zijn zoontje in de mechaniek

van de rails. Hij wil hem gaan bevrijden uit de beknelling maar hoort tegelijkertijd met een denderend geraas de trein aankomen. De man staat voor een afschuwelijk dilemma, zijn kind laten vermorzelen door de trein of... de trein laten ontsporen waardoor er mogelijk honderden slachtoffers vallen. Hij besluit met pijn in zijn hart om voor het eerste te kiezen. Wanneer de trein over de gesloten brug dendert, overlijdt het kind. De man zakt als gebroken op de grond, kijkt omhoog, en ziet al die coupés voorbij gaan. En wat hem het meest pijnlijke treft, is dat die mensen lachen, praten, de krant lezen. Ze leven gewoon door.

Dit indrukwekkende verhaal gebruikte ds. A. van der Zwan om heel scherp aan te wijzen waar het in ons leven zo vaak op vast zit. "Je hebt misschien al wel duizenden keren horen uitleggen dat er een Vader is, die Zijn Zoon niet heeft gespaard om het leven van zondaren te kunnen redden. Wat moet het voor de Vader betekenen als al die mensen zo doorleven?"

De Sliedrechter predikant opende met het deeltijds 'Ontwaak!' het jaarlijkse jeugdappèl van het LCJ te Soest. Het thema van de dag was 'Opwekking'. 'Wij worden net als de bezoekers van de Pinksterdag aangewezen als schuldigen.' De top drie van zonden genoemd door LCJ-leden tijdens een enquête ligt er ook niet om. Ze noemen egoïsme, muziek en seks als de belangrijkste dingen die een relatie met de Heere in de weg staan. Door al deze dingen die je zo bezig houden, kom je heel weinig toe aan God en de bestudering van Zijn Woord. En juist daarmee kruisig je Christus, juist doordat je Hem dan negeert. "En nu hoop ik dat je dat tot schuld wordt, dat je zo door leeft terwijl dat evangelie ons zulke geweldige dingen verkondigt, verzoening, vrij-spraak." Hoe kan dat nu anders worden? Alleen omdat het Pinksterfeest is geweest. Omdat de Geest is uitgestort omdat Hij het Woord wil gebruiken zodat je verslagen wordt in je hart maar vooral ook om je de Heere Jezus als Zaligmaker te laten zien! Want de Vader heeft Zijn Zoon laten sterven... Daarom.... "Ontwaak! Word nou 's wakker!"

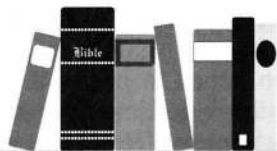
Aan de hand van de laatste verzen van Romeinen 13 klonk bij ds. G. van Roekel het appèl tot navolging getiteld: 'Wees Wakker'. "Ziet God je wel eens met een open Bijbel? Met

gevouwen handen?" Wakker zijn vraagt om ruim plaats te maken voor Bijbel en gebed in ons. Wakker zijn betekent ook de kleren van de duisternis afleggen. De nacht van de zonde en dood is namelijk voorbij. Want de Heere Jezus Christus heeft deze verschrikkelijke nacht gestreden en overwonnen. De macht van de dood is overwonnen door de opstanding van Jezus Christus. De dag is in aantocht. De grote dag van Jezus toekomst. Daarom doet aan de wapens van het Licht. Ds. Van Roekel maakt de twee aspecten van het wakker worden concreet door ons te wijzen op het gedeelte dat net is gelezen uit Romeinen 13. Leef niet in dronkenschap, overdaad en zonder maat te houden, keer je af van de seksuele onreinheid en ontsporing en leef niet in onmin met je naaste. Niet in eigen kracht kun je afstand nemen van de zonde en er tegen strijden. Weet je afhankelijk van God en laat bijbellezen en gebed de bron zijn van je bestaan. Wie in de nacht is en blijft, is verloren.

De kerkhistoricus, dhr. L.J. van Valen illustreerde het thema opwekking met de praktijk van opwekkingen in de 18e eeuw. Een opwekking, zo zei hij, is ten diepste een strijd tussen het rijk van de duisternis en het rijk van het licht. Met behulp van vier stellingen liet hij de jongeren nadenken over de kern van een opwekking, waar het nu echt om gaat, namelijk het op de knieën gaan voor God, de werking van Gods Geest en hoe dat merkbaar is in omgeving.

Het appèl te Soest werd verder omlijst met een muzikale bijdrage van de JV van Putten. Tevens gaven zij een impressie van de vele activiteiten van hun vereniging. Last but not least mocht eindelijk het eindbedrag van de actie van het LCJ 'een Plan voor Kazachstan' bekend gemaakt worden. Er moest nog wel even gerekend worden door de bezoekers maar uiteindelijk nam Stichting Friedensstimme het recordbedrag van €117.326,48! in ontvangst. Zo'n 670 jongeren gaven deze dag acte de présence. Het zonnetje buiten of de gezellige informatiemarkt binnen zorgden er voor dat zij zich in de pauze niet hoefden te vervelen.

Petronelle Baarda

BOEKBESPREKINGEN

G.W. van Leeuwen- van Haaften, De Bijbel de wereld rond. Uitgave Gereformeerde Bijbelstichting, Leerdam, 85 blz., € 4,25, ISBN 90-72186-40-0.

De paperback bevat historische verhalen voor jong en oud: het zijn verhalen die gaan over bijbelverspreiding die al eerder in Standvastig (het kwartaalblad van de Gereformeerde Bijbelstichting) werden gepubliceerd. Bij elk verhaal zijn puzzels en opdrachten opgenomen. Een leuk boekje voor onze kinderen dat er keurig verzorgd uitziet.

Geesje Vogelaar- van Mourik, Dieven zijn ook mensen, Uitgave Gereformeerde Bijbelstichting, Leerdam, 71 blz., € 5,25, ISBN 90-72186-41-9. De schrijfster heeft al meer boeken over Jef geschreven. Dit is het zevende boekje. Ook dit spannende boekje zal zijn weg onder de jeugd wel vinden.

Hanneke Schoonebeek, Leer mij vertrouwen, € 9,75, 62 blz., Uitgave De Banier, Utrecht. In de nu verschenen gedichtenbundel wordt geschreven over allerlei vragen, twijfels, onzeker-

heid en verlies. Ons trof een gedicht dat gaat over het verblijf in een verpleegtehuis. Er zijn ook enkele gedichten opgenomen die gaan over momenten in de eredienst. Ook deze bundel zal zijn weg wel weten te vinden onder hen die zich aangesproken weten door deze gedichten.

Stichting China

Veenendaal

Water? Levend Water!

Geef ook Chinezen
dat Levende Water

China heeft broodnodig
behoefte aan voorgangers

Steun onze opleiding tot voorgangers
met een gift op: Giro 32 06 66 of
banknr. 69 27 04 000
t.n.v. Stichting China

e-mail: info@stichtingchina.nl
Postbus 1150
3900 BD Veenendaal

WWW.ISRAELREIZEN.NL

Met aandacht voor Messias-
belijdende Joden.

D.V. 20 mrt a.s. 11 dgn.

o.l.v.ds. G Bouw. Eur 1125,-

D.V. 29 april 8 dgn meivakantie

o.l.v. ds. L.W. v.d. Meij Eur 945,-

Informatie tel 0318 - 540415

Texel, even helemaal weg

Bungalowpark De Verrassing

Rust en ruimte, in eigen sfeer, alle jaargetijden
Brochure of reserveren? Bel 0222 31 83 91

Zorg dichtbij

Thuiszorg nodig? Bel Agathos
voor zorg dichtbij huis. Wij
verlenen vanuit onze
reformatische grondslag:

- Huishoudelijke verzorging
- Persoonlijke verzorging
- Verpleging • Psychosociale zorg.

Via de Agathos Zorglijn 010 264 07 77 krijgt u onze
zorgmanager in uw regio aan de lijn.

Agathos
THUISZORG

T 010 264 07 77 | www.agathos-thuiszorg.nl

Zorg met een eigen kleur

Friedensstimme zorgt voor

*Bijbels, evangelisatiemiddelen,
Russische evangelisten
en hun gezinnen*

Uw gebed en meeleven zijn daarbij nodig!

Ondersteun dit werk door uw gift op
giro 4132334

Postbus 15
2800 AA Gouda
T 0182 - 538 544

F 0182 - 572 582
E info@friedensstimme.nl
I www.friedensstimme.nl

't Boekendal

Winkelcentrum Urkerhard
Nagel 48, 8321 RG Urk

Tel: 0527 - 682110 Fax 0527 - 688668

Boeken & Bijbels
CD's en Bladmuziek
Schoolartikelen
Kadoartikelen
Kopieerservice
Wenskaarten

Verzending door heel Nederland